

А. И. Брежнев болгаш Н. В. Подгорный олар Э. Герек болгаш Ю. Циранкевич-биле ужурашкан

Июль 18-те СЭКП Топ Комитетинин Чингине секретары
А. И. Брежнев база СССР-ниң Дээди Советинин Президиуму-
нун Даргазы Н. В. Подгорный оларын Совет Эмгектинде
тыптынып турар Нольшанын Каттыжынар Ажылчы парти-
занын Топ Комитетинин Бирги секретары Э. Герек-биле бол-
гаш ПУР-нун Бүрүнө Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Циранкевич-
биле ужуражышканын болгаш. Беседа үеинде талалар бот-
боттарында ийи чуртта коммунисттер болгаш социалисттер тур-
гузуушкуну чоруп турарынын дугайында динчидип, акы-
лума партияларын болгаш улустарын каттыжтырып турар

бүгү талаалыг харылзанын чедирешкиниң сайгырап турарын
урут сеткил халышкын-биле демдеглээн болгаш СЭКП-биле
ПКАП-тын, СССР-биле ПУР-нун аразында сырый кады ажыл-
дажылганы улам хогуздарыгачайгызын чок чүткүзүп база
катап бадтыкканнар. Ол ийикте делегейин чамчык чүтүлгө
айтырылганын талалар-биле санал-оңал солгунушкуну база
болган.

Совет болгаш полыйа удуртукту ажылдактыларын ара-
зында ужуражышкын чүрөктөн ханызынлап пайыралыг
болгаш акы-думка чорукту балчиринин байдалында болуп
эрткен.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш облпрофчөвүлелде

СЭКП обкомунун бюрору, Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлели болгаш профсоюздарынның область чөвүлели бир-
ги чартык чылда социалисттер чарыштык түңмөлдөрүн чу-
гаалажып көргөш, республиканын колхозтарының болгаш
совхозтарының ажил-ишчилери мал ажылынын продукту-
ларын күрүнөге садар талалар-биле планын сүтү — 115,7,
эзти — 105,1 болгаш дүтү — 129,8 хуу күүсеткенни
демдеглээн.

Эрткен чылды-биле деңизерге ол-ла үениң дургузуна
сүтү — 809 тонна, эзти — 200 ажыг тонна хейнү бугу-
рум болгаш сээр инетин саалда 70 килограмм көвүдээн,
бүгү чүзүн малдың баш саны 14 муң ажыг баш эскен.

Каа-Хем районунун ажил-ишчилери чарышка эң дээрэ түң-
мөлдөргө болуп, сүт садарының планын 109,3 эзти —
107,3 болгаш дүтү — 151,6 хуу күүсеткен. Ол районунун
колхозтары болгаш совхозтары мал ажылынын продуктула-
рын бугуруп үндүрерин база көвүдөткөн, малдың баш са-
нын болгаш инетиниң продуктулаарын өстүргөн, малдың
өлүп хараар чорун кызырган.

Кызыл хоорай Советиниң ажил-агыйларының малчына-
рынның көргүзүлгөри база багай эвес. Оларда малдың баш са-
нын чартык чыл дургузуна база-ла эскен болгаш чаш мал
калгап алары көвүдээн.

Оң-биле кады нийти республиканы алырга, эрткен чыл-
дың чогуур үезинге деңизерге малдың чаш төлүнүн баш са-
нын болгаш күрүнөге садар малдың думкар ортумун деңизге
эвээлээн, малдың өлүп хараар чорун көвүдээн дээрин СЭКП
обкомунун бюрору, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели
болгаш профсоюздарынның область чөвүлели демдеглээн.

Ылаңгыя Барыш-Хемчик, Бугу, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем
болгаш Эрин районнарынның ажил-агыйларында нийтинин ма-
лынын баш саны дыка хоораан. Бо районнара малды өстүрер
ажылды багай тургускан, малдың тарып боозадыганын
болгаш эдержилгезинин талалар-биле ажил сандаргай бай-
далда.

Барыш-Хемчик район күрүнөге сүт садарының бирги
чартык чылда планын, а Чөөн-Хемчик район — эзтиги күү-
сеткен.

Тываның барыш болгаш мурнуу районнарында
малды семиртирин багай организастаанын, малды деңизле-
ейин турарын, малчынарга төлөвирин хамдып турарын бол-
дуруп болбас ужурул чүүл кылдыр санаан. СЭКП-ниң хей-
кей райкомнары, райкуускомнар, нөдөз ажил-агыйның эрге-
лелдери ажил-агыйларын удуртукчуларыг болгаш тускай
эремингилерге негелдени негедерй ношкан тургузуп, бар
четпестер-биле эптекип, ажилдың дааскан участогу дээш
ажылданчы бүрүзүнүн хуузуна харысалгазын бедитпейн
турар, нөдөз ажил-агый бугурулгезинде ажил-херектерин
байдалын четпес сенуургал турар.

Күрүнөге мал ажылынын продукциязын садарының
чартык чыл планын күүсеткен, эрткен чылды-биле дең-
изерге малдың продуктуларын бедиткен, малдың чаш төлүн
алырын болгаш малдың баш санын көвүдөткөн Каа-Хем ра-
йонга (райком секретары эш Федоров, райкууском даргазы
эш Очур-оол) СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң болгаш профсоюздарынның область чөвүлели-
нин шилчирин Кызыл тургун 500 рубль түңүгү ашша шаңнал-
биле кады тыпсырын донатааткан.

СЭКП райкомнарыг, райкуускомнарга, партия организа-
цияларыг болгаш ажил-агыйларын удуртукчуларыг
хүлээткен болза, малды чөмчөр-биле хандырар ду-
гайында амылга чогуур нүженишкенин тургузар; малдың
продуктуларын бедиткенге, оон баш санын камгалап алырын-
га онза ичээлгенин салыр; ажил-агыйның эвес чоруктуг
кандыг-даа ичээлгенин негелдени, бугурулгенин технологиязын,
күш-ажылдың сагылга-чурумин үрээр чорукка эптеп чөм
болурунун байдалын тургузар; 1971 чылда алган хүлээл-
гелерин хуусаа бетинде күүсөдөр дээш социалисттер чарышты
көзүнүн ажил-ишчилериниң ортузунга улам налбартыр.

„Салют“ станциянын үш ай ужудуушкуну

Ужудуушкуну башкаар төш.
(СЭТА). Үш ай мурунда Чер-
чоготун орбитаалык станция
үздүргөн орбитаалык эртем
станция „Салют“ июль 20-
нүн хүвүнде Москвалык-биле
10 шапка чедир Черни 1490
катап долганган. Станция-
биле долганган радиоталалар-
зын чогууру-биле тууду тур-
тар. Совет Эмгекчилериниң де-
вискозиринде тургузугуна
хемчээлдериниң черини „Салют“
станциянын ужудуушкунун
хайгаарал база улаан болша-
рып турар.

Станциянын ийинде бүгү
системаларын ай-таанда
ажылдап турарын телемет-
риг информативаларын ала-
лаан көргүзүп турар. Ажыл-
дар оорончорго температур-
га — пеллениш-биле калдар
16 градус, базылгыч — мой-

гун-суу херекселдир 850
миллиметр бооп турар.
Термостаттар хемчээ-
ливериниң сав-түңмөлдөрүн
баугар алырга, станциянын
орбитаалык параметрлери
мындыг:

— Черни кырыдан эң
иррадиация (апогей) — 262
километр;
— Черни кырыдан эң
чоок ужудуушкуну (перигей)
— 223 километр;
— Черни долганган уна-
рының үеи — 89,25 минут;
— Орбитаалык ийленги-
ниң — 51,6 градус.

Көп турар телеметриг ин-
формативаларын болжаарга
саалта төвү азымдан кылаан
турар.

Орбитаалык эртем станция-
ны „Салют“ ужудуушкуну
үргүзүлгөсүз.

„Улуг-Хаяның“ шөлдеринде

Кайда-даа амыг коз ил-
чөөнөйин ийитишч маалыга
чөмчөр белекелдире улаан-
дыр турар. Сигенишч үңкү-
жүт херекте, ылаңда-даа бол-
дуур бүгү артыларын аяк-
лап турган, малга чөмчөр
тураларын белекелдире
ажыл-иш чер болганда кал-
берген.

„Улуг-Хая“ совхозун Коң-
Чыраа салгыры 500 гектарда
көк-таралалар 2 көмбөй-биле
ажаан ай турар. Балтайгы
хүннерде 130 гектарларын көс-
түргөн, дүжүт гектарларын 5—6
пентер. Ол ийикте Семей
Макошкынниң башкаар тракт-
тору Коң-Чыраа шыгынын си-
генкин нестирип кирген.

Будун-бүрү белекелдире
тускай аянуу база органи-
заствал, олар сөөгү 2—3 хүв

30 пентерин мал чөмчөгө
салган. Коң-Хаякта сес кижик
коз кадымыг нестирип кир-
ген, оларга немей ол бөп и-
жини база чоруткан.

Арт-Баксы салгырын кол-
лективни көк-чыраажылардан
база хождудайын турар. Дорт
көмбөй 500 гектарда көк-та-
раланын хөй немей ажаан
алаан, дүжүт гектардан база-
ла 5—6 пентер. Ол салгыра
хож кадымыг 8 кижи ажал-
дап кирген. Ол ийикте 160
дүл-бүрү белекелдире аяно 160
пентерин чыган.

Малга чөм белекелдир ажил
совхозтун өскө-даа салгыра-
ларда калбарган. Фермалар
болгаш бригадалар, харын
малчылар бүрүз амыг ичээл-
гейин мал чөмчөр белекел-
дире улаандырган.

Демниг киришкен

Былал-Мажаалыктын бол-
гаш Ак-Довурак хоорайны
шунту 16 бугурулгө, албай,
организация черлери июль 17-
де районун колхозутче бол-
гаш совхозтарыгача бир дем-
ниг шөфтөн үтүскөн. Ол хүв
көзүнүн ажил-ишчилеринин
мал чөм белекелдире 710
кижи шөфтөн дузалаан.

Чангыс хүнүн ажилынын
түңмөлдө 29 тонна сигенини
бөдүт сарааткан, 26 тонна
бугу-бүрүгү белекелдир, 10 га
черниг сигенини көскөн, 6 ге-
ктар картофельдин бугун аш-
тап, довураан кылдынаткан.

Шөфтөшкө „Сельхозтех-
ника“ Кызыл-Мажаалык
салгырыг, „Тыла даг-дүгү“
комбинатын, Кызыл-Мажа-
алыкта харылаа конторанын
ажылчыларын, албай-хаакчы-
ларын эң-не идепейлг ажал-
даан.

Малдың быжыг тем суурун
тургузары — бүгү улустун
иң чутуга херэ. Мону рай-
онун ажилчы чоннары бедит-
биле медрес билгеш, калэ-
лиг ажил-ишчилеринге боттут
дузалан көргүзүп эгелээн.
Мон соңгар суббөтноткери
болгаш воскреситериниң док-
таамал чорударын олар бир
ап-сеткилгит ийитиреп ал-
ганнар.

Т. ТАЛГАНЧИК.
„Шингил“ көрр.

Эрткен суббөтноткте

Москвачыларын чаз эгелээшкени-биле колхозтарга бол-
гаш совхозтарга мал чөм белекелдир чутула кампанияга кир-
жири-биле республиканын хоорайларынын, суурларынын
ажылчыларын, албай-хаакчыларын суббөтноткө үнгөш, улуг
ажыл-үлүгүн бугуруп турарлар. Эрткен суббөтноткө Кызыл
хоорайның улутпур-бугурулгө, албай-организация черлери-
ниң коллективтери мал чөм белекелдир талалар-биле элээн
улуг ажилдарын кылган. Олар Каа-Хем, Бий-Хем, Танды ра-
йоннарын он сес ажил-агыйларыг чоран. Шефчилер чаң-
гыс хүнүн дургузуна 43 тонна бугу-бүрүгү белекелдир,
4,2 га ногаанын бугун аштап, арыглаан. Ол ылаш 123
тонна сигенини болгаш 30 тонна эрги саванын сарааткан.

Бо чутула ажилга хоорайның хамзагы камгалаанын кол-
лектив ийи ажилдап, он кижик чөмчөр тонна сигенини Каа-
Хемде „Кызыл тул“ совхозка бөлүп берген. Ол ылаш бир
дугаар автотранспорт бугурулгезинин коллектив ийи 40 кижик
ол-ла районун „Октябрь 30 чылы“ колхозунга баргаш, 30
тонна эрги саванын сарааткан, бир тонна бугу-бүрүгү белекел-
дир. Он ылаш республиканын нөдөз ажил-агый ми-
нистерствозунун ажилчы, албай-хаакчыларын шеф ажилын-
га ийикейлгит киришкен.

Ындыг болза-даа, эрткен суббөтноткө болган четпестерин
база демдеглээр ужурулг. Республиканың кадын камгалап
министерствозундан аядан кижик „Нара-Хаан“ совхозка ажил-
даар тургаш, чутула 30 кижик барган. Олар ажилга орай кир-
геш, эрте чана берген. Ол коллектив чутула 0,7 га нога
аймактын бугун шала-була аштаан. Ол ылаш Кызылдың туу-
бу заводунун коллектив ийи „Өк“ совхозтун мал чөм белекел-
диринге ажилдаар тургаш, аны-бүрү чөмчөр эвес чылда-
гааннар-биле шефазышкенин үмөйин барган. Шаңмындыг чет-
пестерин мон соңгар болдурбас дээш, Кызыл хоорайның
улутпур-бугурулгө, албай-организация черлеринде партия ор-
ганизациялары чутула хемчегелерин алыр херин.

Эрткен суббөтноткө Туран хоорайның ажилчы чоннары
районун колхоз, совхозтарынын мал чөм белекелдиринге эң
ажылдаан. Ол хүн туранчылар 30 тонна бугу-бүрүгү, 30
тонна сигенини белекелдир берген.

Бистин көрр.

Бий-Хем эгелээн

Бо чылды Бий-Хемдин шөл-
деринде өлчөгөн калдан,
орынтан үш турары-биле си-
ген калдыг оозадан эге-
лээн. Ийлаала-даа малдың
бөдүн чөмчөр белекелдир
ажыл колхозтарга, совхозтар-
га налбарып турар. Амыг үе-
де бугу-бүрү белекелдир кал-
барган. Аная район төлүгүн
албай-организация болгаш улут-
пур-бугурулгө черлеринин
коллективтери ийикейлгит
биле дузалажып, шеф ажил-
ын налбартыр.

Сөөгү үш суббөтнот хүнне-
нде райкуускомун ажил-
дакчылар „Саян“ совхозка
барып ажилдап, 9,5 тонна
бугу-бүрүгү белекелдир берген.
Чутула Могоймын сүт-бараан
фермазында бөмч 5 тонна
белекелдир. Чопун амырал-
хандыгыг министрствозун
чун Туралда эргелеш черинин
коллектив ийи „Хадим“ колхозка
2,5 тонна бугу-бүрү белекел-
дир. Районун култур
ажылдакчылар шөфтө база
идепейлгит киришкен.

Июльдун 17 хүвүнде рай-
онун колхозтарыг, совхоз-
тарыг мал чөм белекелдир
суббөтноткө хоорайныг чурт-
такчыларын шунту киришкен.

Албай-организация, улутпур-
бугурулгө черлери бо чылды
шеф-биле 193 тонна бө-
дүн мал чөм белекелдир дең
хүлээлгит.

Сиген калдыг ам дээр-
зине „Саян“ совхозка калба-
рып турар. Оң Сүтга салгы-
рыг шөлдеринде бо хүнне-
де 100 гектар шөлүн ситенини
көскөн, 15 тоннамын сараат-
кан. Ында сиген сарааткан,
престор машиналар ажил-
дап турар. Сиген көрр маши-
налар трактор-биле балка-
лар турар Мады Малов, Ол-
дун Уйурук-оол, Николай Ду-
дников олар хүн нормалын док-
таамал ажал күтүскен кел-
ген. Кайда-даа ситени келди
болуп чер барыл, ажаа бүгү
араларын херектеп турган,
кал-даа тонна сигенини белекел-
диринге хемчө база алды-
нып турар. Чыжаатерге,
„Өк“ совхозтун Таралда сал-
гыры 70 кижик составтыг, хол-
вадымыг-биле дериттинген
бригада арга-ыш аразынын
от-сигенини кезик киришкен.

Малга чөмчөр чөм белекел-
дир — хүнүн соңгаралаттым
айтырын деп чүвени бий-хе-
мдин маанын турар.
М. МОЛЕРОВ.

Пленумга

СЭКП-ниң Каа-Хем райко-
мунун дөртүк пленуму „Мал
чөмчөр белекелдир“ нө-
дөдир болган он тына-
ры экиндер хемчегелер ду-
гайында СЭКП Тыва обком-
унун ийиги пленумунун түң-
мөлдөрүн чуталаанган. Ол та-
лаалар-биле пленумду райкуу-
сомун нөдөз ажил-агый эрге-
селериниң пачалыгы ийи Шин
кылган.

Мал чөмчөр белекелдирин-
ге „Тилээге“ колхоз чыл бү-
рүдө улуг ийиктейин сазып,
тай, кыш чок донатаамал
ажылдар метанастаттыг
гай бригадалар организастаан.
Ун бригадала 1964 чылдан бээр
ажылдап келген. Оң брига-
дир ийи Цетков ажилдап эки
удуртуп келген. Чайгы үеде
ол бригадалык составы көнү-
дөй бээр, ситен, ситен белекел-
дир, а кыш үеде кыштар-
ларга мал чөмчөр соотур.

Районда ийитиш-биле мал
чөмчөр белекелдир эгелеш
турар. Бо чутула кампания-
ны организастыг эрттер ду-
гайында чуталажышкыг
райкомунун кеңсигерини бол-
гаш партия актив ийикейл-
гит киришкен.

Пленумун аялалыг СЭКП
Тыва обкомунун ийиги сек-
ретары В. Н. Филиппов кириш-
түвө чуталаан.



Калбак-Даг бригадасы

„Буриннар“ совхозта Сан-
дара Мижит-оол удурткан
колхозчу-агыйлар брига-
дасы мал чөмчөр белекел-
динде эки ажилдап турар.
Калбак-Даг ол бригадала 30
ажыл тонна тырмал престо-
тенин сарааткан. Шы-
нчыл чорур кызыл ык-
калы совхозтун дирекция
бригадалагыг кылган.

Момбур Мижидиря брига-
дала оңо шамчы ажилдап,
көскөн ситенин балчирлап,
тырмал боозаан турар.

Аиданын, чалай чөмчөр бе-
лекелдир турар комсомолчулар
Галин Чырай биле Люба
Лаклаа олар ситен белекел-
дириниң чөмчөрлөгөн
ажылдарына ийикейлгит
турар.

ЧУРУКТА: ситен белекел-
диниң мурнакчы Момбур
Мижидиря, Г. Чырай биле
Л. Лаклааның дүштө жө-
нөмөлдөрүн чөмчөрлөгөн
ры.

Б. ХОЛЬШИННИН
фотогу.



Немелде деңзи

Танды районун „Комму-
низмниң хереди“ колхозунун
теп сүт-бараан фермазында
была ажаакчы Шингилмаа
Сергеевна Дагба 1968 чылдан
бээр ажилдап турар. Ажаак-
чынын хайгааралында 52 ба-
за бар. Оларын ажаалда,
чөмчөрлөгөн ажилдап тур-
ган, былаага олаштыр дү-
хүн 650 грамм немелде дең-
зин алган. Шингилмаа Сер-
геевна эрткен чартык чылда
ажыл-агыйны бедит көр-
түгүп мурнакчы малчынары-
нын одурунда кирген.

О. КЕМДЕН.

Хакасиянын литературазынын болгаш

уран чүүлүнүн хүннери чоруп тур

УРАН ЧУРУЛГА ДЕМГЕЛГЕЗИ АЖЫТТЫНГАН

Бүрүгү хүн Хакас авто-
номунун областын уран чүүл-
үн болгаш культуразынын
дегелде Кызылга ажиттын-
ган болгай. Ол келжэ аалчы-
ларын улуг концертин на-
высалаалы ажилчы чоннары
соңуурган көргөн. „Жарыя“
ансамблдин өнүр, калас-ши-
ник хевин, хакас улустун са-
лыг-сеткилин, ажил-ишге,
өөрүшкүгө туруштук бугурун
ол концертин көрдүсө.

Салгыныг болган, көк-
хөдөө, эйис согулгавыс чаң-
гыс хакас өнүктүрүлгөсүн
уран талантыг бугу талаалыг
хождудайын орунла. Оон
база бир херечик — Кызылдын
Гастелло аттыг дыптанымда
партиянын дегелде залында
ажыттыган уран чуралга
дегелдир болур.

Дүүн хүн хакас уран чу-

рулганын дегелдир байыр-
лыг байдала ажиттыган. Ону
эге сөз-биле „Ленин чылы“
солжун редактору, чогаалчы
С. К. Дюров ажиткан. Хака-
сияга туралга уран чүүл
Улуг Октябрьниң аялында
төртүтүнгөн. Ол ам улут
орус, совет уран чүүлүн са-
лары-биле шапкын догжуш,
бистин чурттувустун нийти
культуразында бөдүн тур-
гун элээн дээрин ол дем-
деглээн.

Дегелдир ажилда, кызыл
кожаалы үе кезер хүндүлүг
үздөгөтти тыныскан дөш
өөрүн четтиргенин ийикейл-
гит, СЭКП ТК-нын кежи-
гүн, партия обкомунун бир-
ги секретары С. К. Тока аал-
чыларын уран талантыгын
улуг үнелдир берген:

— Экономиктиг хөгжүдө
талаалыг Хакас автономнун
областын чедирешкиниң улут,
өнүктөрүн чедирешкиниң
бисти база хей-алт кийрип,
ындир бедиткерге бүрүгүл-
дирине кийтирер турар.
Бөгүн бийирин эң дээр мас-
терлер бөдүн талантыгын
биске бараалдадырлар-дыр.
Оларын мергешилден өө-
ренир эки чутулу болтувса
пленумду алыр бис — деп, эш
Тока чуталаан.

Дегелдир каасталга уран

чүүлүнүн ажилдары ажилды

турар. Херэжени кийикчи

идик-хевин, куда хевин, каас-
талга чүтүлдир улусту мас-
терлер кийикчи кылган. Чу-
рукчулар живопись, графика
ажылдарын база элээн.

М. ДУЛУШ.

Совет чазактын чалаанын ёзугаар

Совет чазактын чалаанын
баугар Мооз Арат Республи-
каның даштык херектер ий-
кестри Л. Рувин албай ёзу-
луун аял-чоругу кылды.

июль 19-та Москвада көнөн.
МАР-ын болгаш СССР-ниң
күртүг турары-биле шамаан
Внуково аэропортто аалчыны
СССР-ниң даштык херектер
министрия А. А. Громыко бол-

гаш албайны өскө-даа кийи-
лери улаан. МАР-ын СССР-
де ажил Н. Дувануловтон
улааннарын аразында база
бар болган.

(СЭТА).

Ш ы н

